

Czine Mihály

Nem voltak daliás idők, amikor Czine Mihály tanári, irodalomtörténeti pályáját befutotta. Az ő daliás alakja és egyénisége túlnőtt a korszak kisszerűségén, ezért szövődött köré már fiatal tanár korában legenda. Ki Czine tanár úrnak szólította, ki Czine Miskaként emlegette, de ez utóbbiban sem volt tiszteletlenség, bár tanítványai is többnyire így mondták. Czine tanár úr ugyanis szerette magáról lelokní a professzori pózokat, nem az óvatos, kimért távolságtartás, hanem a barátkozás fakadt a természetéből és hagyta, hogy a szerep helyett a saját természete irányítsa. Munkásságára, tanárként, irodalomtörténészként is ez volt jellemző. Két „földije”, a 20. század két klasszikusa, Krúdy és Móricz olyasféle vonzást jelenthetett számára, mintha önnön természetének két összetevőjét látná bennük: a nyírségi dzsentrit és a szatmári magyar parasztot, de mindkettőjükben elsősorban a magyar ember, a magyar sors nagy megjelenítőjét.

Szécsi Margit mondta egyszer egy beszélgetésünk során: „Miska az utolsó magyar lovag”. Ám ez a tömör jellemzés korántsem jelentette csupán a férfiúi lovagiasságot. Inkább egy már akkor is kiveszőben lévő erkölcsi tartásra utalt. A valós értékek, a magyar kultúra melletti kiállás erkölcsé volt ez, amit Czine Mihály irodalomtörténészként vállalt, a maga tudósi előmenetelének kockáztatásával is. Azt a „népi” irodalmat és azt az utódállamokban élet-halál harcot vívó magyar kisebbségi irodalmat karolta fel, amely nem volt kegyeltje sem a hatalomnak, sem az úgynevezett „urbánus” köröknek. Ennél fogva a hatalmi szó, a kritika, ha a „népiek” köréhez sorolt írókról volt szó, szinte mindig rájuk ütötte a „nacionalizmus” vagy a „korszerűtlenség” bélyegét. Ha a Népszabadságban jelent meg ilyen vád, annak többnyire egzisztenciális következményei is voltak. Czine vállalt misszióját ehhez a helyzethez kell mérni.

Nemcsak a maga paraszti családi kötelékei, neveltetése, nemcsak a hodászi kis ház emléke, de a tízgyermekes családból – tanítója segítségével - egyedülként diplomás értelmiségivé lett Czine Mihály érezte talán erkölcsi kötelességének a képviselést és azt a védelmet, amivel életútján szolgálhatott a magyar irodalom ügyének. Tanítványai emlékezhetnek arra, hogy nemcsak Illyésről, Németh Lászlóról, Veres Péterről beszélt előadásaiiban a hivatalostól merőben eltérő értékítélettel, és hangnemben, de tőle hallhattunk csaknem egyedül például Szabó Dezsőről vagy Sinka Istvánról. Iskolateremtő tanár volt. Ő volt az kritikusként is, aki nem azon fáradozott, hogy az írói alkotásban minden áron találjon kivetnivalót, hanem azon, hogy meggyőzően tegye közkinccsé a benne foglalt erkölcsi és esztétikai értékeket. Ezzel is példát adott a hatalmi szempontú ledorongoló bírálatokkal szemben egy más fajta kritikusi magatartásra. Ott állt a nagy öregek után érkező, vele egykorú vagy nála fiatalabb tehetségek mellett és kiállt értük következetesen. Nagy László, Szécsi Margit, Sánta Ferenc, Fekete Gyula, Csoóri Sándor, Ratkó József és sokan mások tudhatták képviselőjüknek a korabeli irodalmi élet különféle viszontagságai közepette. Támogatta az együtt induló fiatalabb tehetségek csoportosulásait, a „hetek” vagy a „kilencek” indulását, és figyelemmel kísérte pályájuk alakulását.

Czine Mihály nem ontotta magából a sok száz oldalas monográfiákat. E helyett írásaival és előadásaival, személyes hitelével és vonzásával híveket toborzott a magyar irodalomnak. Voltak pályatársai, akik ezt meg is jegyezték, olykor képességeinek elherdálását vetve a szemére, máskor mások a személyével szemben felgyült idegenségük kifejezéséeként, lekicsinylően emlegetve „vándorprédikatori” szerepléseit.

Valóban, akár kiváló képességét, akár munkabírását tekintve, könyvtárnyi tanulmányt, monográfiát írhatott volna össze egymaga. Csakhogy tőle valami mást és alighanem többet követelt a sorsa. Az ország és az elcsatolt területek magyar íróit látogatva vagy otthonában vendégül látva/Czine Erzsike a megmondhatója, milyen családi áldozatokkal/, könyvtárakat,

iskolákat és művelődési házakat járva a rendszer kulturális politikájával, erkölcsi, esztétikai ítéleteivel szemben építette a másik Magyarországot. Nemcsak azzal, amit mondott, azzal is, ahogyan mondta, példátlanul szép magyar mondatokban, valóban talán egykori protestáns prédikátorok emelkedettségével és szónoki igényességével. Azon kevesek közül való volt, akikben akkor maga a magyarság érezhette megbecsülve magát. Önálló magyar kulturális politika terhét vette a vállára és vitte életútján végig, rendületlenül.

Állítólag Aczél György egy alkalommal ilyenformán figyelmeztette:”Czine, magának még a mosolya is kihívó”. És Aczélnek ebben igaza volt. Kis túlzással mondhatjuk, hogy a világ magyarsága ismerte ezt a mosolyt és szerette. Természetes hát, hogy az a hatalom nem szerette. Ám Czine Mihály egész élete, munkássága volt a kihívás, jellegzetes mosolya és fejtartása kíséretében, mert minden mondatával és gesztusával magyar népe öntudatát szolgálta. Ez volt rendelt és vállalt küldetése.

Czine Mihály misszióját és személyiségét méltán tekinthetjük magyar örökségünk részének, azzal a bizonyos, mindig szelíd és mégis kihívó mosollyal együtt.

2012. december

Bíró Zoltán